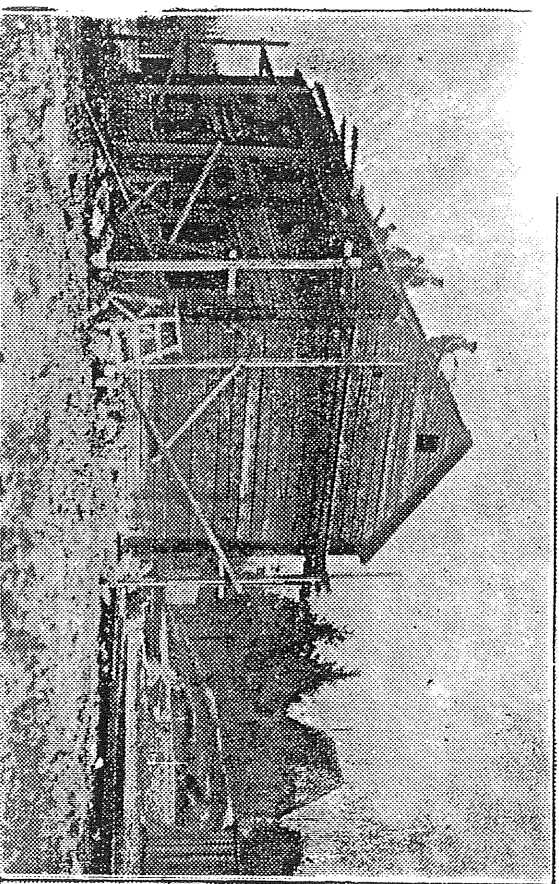

7.4. 11/4 1929.

En titt på Disa- gården.

Nyvlastugan snart uppbyggd för andra gången.

Mangårdsbyggnaden sedd från nordväst.

Nya hus bygger man ju lite varstans, men i Gamla Upsala bygger man f. n. upp ett gammalt. Och fler skola följa. Det är Disastiftelsens gammaldård, som håller på att växa ur marken. Grund till stugorna lades i höstas. Den är i cement och alltså högst modern. Man måste ju ha garantier för att inte hela fastigheten en vacker dag börjar röra sig hit och dit i lerran. Dessutom tål dessa gamla hus naturligtvis intryck starka sättningar, om de skola kunna stå så i evighet, såsom avsikten är.

Den övre våningen är ett par årtionden yngre. Knutkedjan är synnerligen vacker och jämn. Man får ha näsan alldeles impå knuten för att se, att arbetet verkligen är gjort med yxa och inte med hyvel. F. ö. är tårningen i sin helhet synnerligen vacker och på svärdan hoppas man inte behöva skydda och dölja den med brädworker.

I sitt senaste skick hade stugan fönster av normal höjd, men på vinden hittade man före flyttningen fönsterbågar med blyspröjsar från en äldre tid. Nu ämnar man låta göra nya bågar efter dessa mönster och därigenom får man åter fram-

den gamla exterioren från 1800-talets förra hälft.

I solgasset mot söderväggen skall det stå en bänk med kupper av gammalt slag, som påminna om halmhattar av en rätt lustig form.

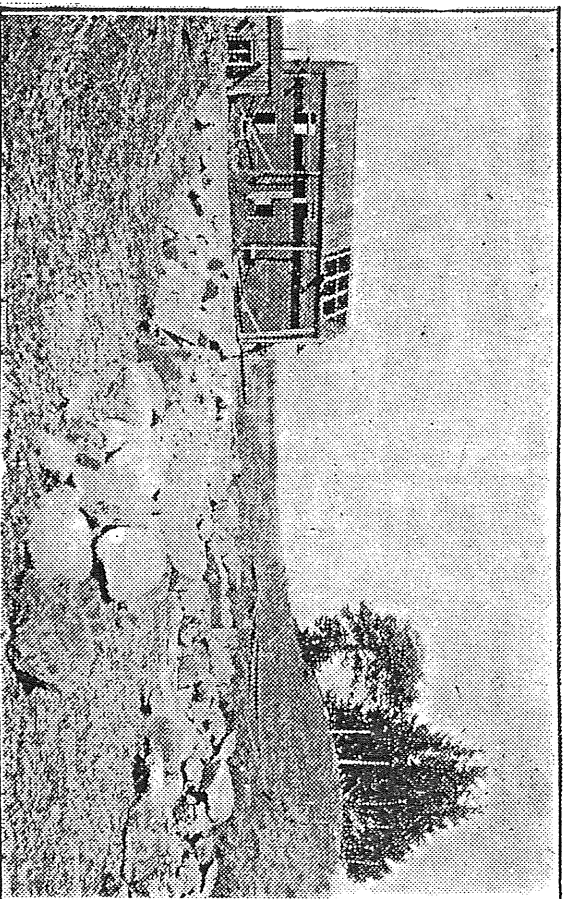
Vi nämnde att såväl Nyvlastugan som de andra husen för säkerhets skull vilja på cement. Grunden är emellertid av sten och så troget kopierad, att den redan verkar gammal. Cementen syns inte. Den är bara där för att göra nytta. Man har här blivit vis av misstag, som begåtts vid anläggningen av hembygdsgrändar på andra håll.

Så gå vi med hr Alenius in i stugan. F. n. sker det på en lös planka men i midrummar, när J. U. F. har stor fest i Gamla Upsala, kommer inträdet att ske genom en gammaldags veranda med sadeltak på sneda profilerade stöd. När Disastiftelsen tog emot stugan, var det brunnsåsig spånt på väggarna i förstugan och köket, men därpå kom hittade man vackra papperstapeter i klara och glada färger. Vid midten av förra århundradet var stugan invärtes synnerligen färgglad och ljus, och det är tillräckligt många rester kvar av tapeter, lister och bårder för att man åter skall kunna få väggarna i deras ursprungliga skick. Det kommer att bli överraskande ljus och vackert då inne i rummen.

I köket finns det egentligen ingenting av den fasta inredningen, bovarad, men den har lämnat spår efter sig på väggarna och torde kunna rekonstrueras rätt bra med hjälp av våld man har och vet från andra stugor av samma art. Märkena efter sängstolparna visa, att Nyvlastugans invånare haft dubbla torpsängar, eller trallsängar, som de kallas i landskapets sydliga delar. I den ena sängen låg husbondefolket, i den andra gammalfolket, i den ena överängen drängarna och i den andra pigorna. När det började bli kväll kröp allt folket till kotts på denna kant, och sparlakanet drogs för. Det verkar osundt efter våra hygieniska begrepp, men det var inte så farligt. Man bör komma ihåg att det inte fanns några innanfönster då, säger kand. Alenius. Dessutom eldades det ju jämt i den öpp-

Av fågården har man bara ett svinhus ännu, men hopp om en lada. Ett fähus kan ju för all del bli gammalt, men ett gammalt fähus är ruttet och tål inte flyttningar, och står inte i evighet. Saken lär dock ordna sig.

Den bygrnad, som just i dagarna taktäckes och vars yttre visas på de till denna artikel hörande bilderna, är Nyvlastugan, ett vackert timrat tvåvåningshus från 1800-talets början. Filosofie kandidaten Nils Alenius, Disastiftelsens sekreterare, som sköter om det hela och som visade oss det under tillblivelse varande verket i går, upplyser att byggnaden första gången troligtvis uppfördes strax efter 1806. Det finns en daterad tegelsten från detta år i spisen. Då var den emellertid, såsom av knuttimringen framgår, en-

Hembygdsgrändsområdet sett från söder.

na spisen, så nog var det betydligt bättre luftväxling då i stugorna på landet än det är nu. På somrarna flyttade man f. ö. ut.

Kyrkovärden Gustafsson har lagt i dagen ett synnerligen starkt intryck för stugans återställande i dess gamla skick, och kand. Alenius anser att alla möjligheter finnas för en riklig och fullständig rekonstruktion även av det inre. Härvid liar man sig mest till äldre inventarier från Bålänge. Man skall försöka beränsa valet av inredningen så att det utslutande blir saker från slättbygden närmast norr om Gamla Upsala.

Utom köket finns det i nedre vå-

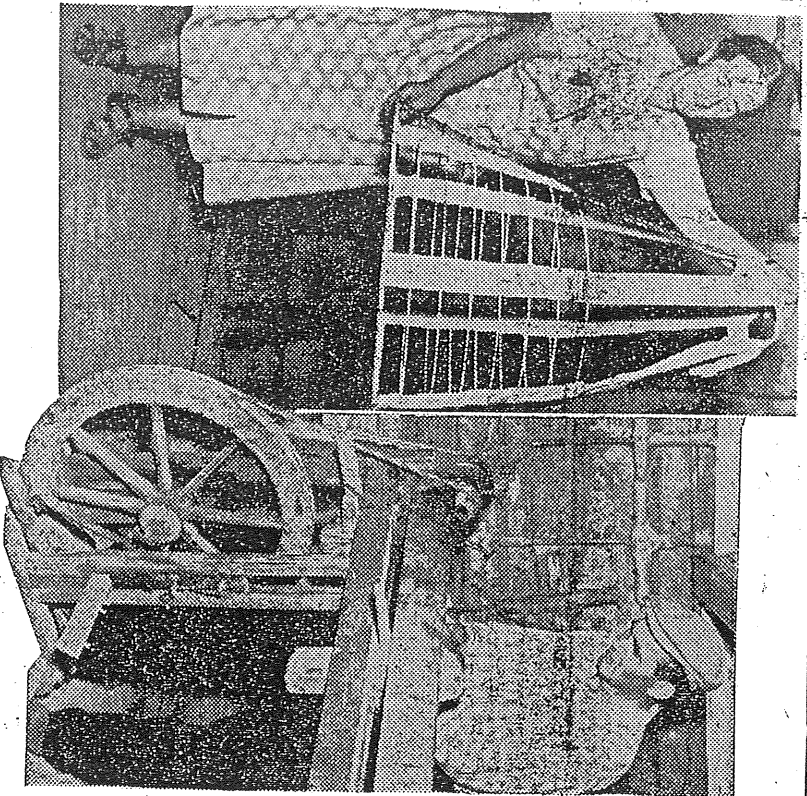
ningen en förstugkammare och en stor och präktig helgedagsstuga. Över den sistnämnda ligger kläd-kammaren, där det skall stå kläcktor utefter väggarna och hänga kläder, vepor, ryor o. dyl. på stänger i taket.

I andra ändan på övre våningen blir det en vävkammare med vävstolar och allsköns grejor, som höras därtill.

Nyvalgården är från en storbondgård och typisk för norra Upland. Den tillhör en nordlig kulturkrets, som trängt ner i en spets just mot Gamla Upsala. En annan av de omständigheter, som inverkat på platsvalet, är de gamla portlisterstolpar-

na, som faktiskt funnits endast i trakten av Gamla Upsala. Man får gå till stavkyrkorna för att få någonting analogt, och kand. Alenius anser att saken är en märskl historia, som återgår på en nedböjd hästskalle. Man kan tänka på en parallellföreteelse: högsättestolparna, som de gamla nordborra förde med sig när de flyttade, och som visade dem vägen till en lämplig plats att bygga på när de kastades i vattnet. De äro inga totempålar, dessa portlisterstolpar men dock minnen av gamla stolprudar.

Det blir som bekant åtskilligt mer att se på hembygdsgården, mer de sakerna spar vi till en annan gång.

— Det ska vara för Disagårdens skull, säger fru Aina Carlsson och prissger det ärtima krinolinshället (mod. Frida, 1880) åt offentligheten. Till höger befintar sig snickare Nils Norlén om en träsvan, som tjänat någon yrkesförvant i förra sekellet.

Disagården nyordnas, flera besökare önskas

Disagården i Gamla Upsala skall var inte att den nyordnas. Ur visa Upland som var, men det är djupet av hela bodar med maga-

sinerade lådor hämtar fru Aina Carlsson och snickare Nils Norlén allt fullständigare komplettering av vad som hör till den upländska bygdekulturen. I sommar har snickarboden, sommarköket, drängkammaren och pigkammaren vägg i vägg, visthusboden och stallet ordnats för visning.

— Men det är på tok för lite folk som hittar hit, säger fru Carlsson mellan lynchglada utrop över glasögon med stabla gjutjärnsbågar, nästall i finskuret ben och vad allt hon hittar under det idoga uppac-kandet.

Följer man henne på en rundvandring i Disagården blir det lätt att instämma. Här pysslar snickare Norlén med pietet vid en gammal träsvan, som han till hela skrälets äreminne har föresatt sig att sätta rotation på igen. An så länge knarrar den och går inte varvet runt, men snart lär den snurra i takt med spinnocken i pigkammaren rakt ovanför.

Allt blir man inte klok på utan vidare, men då inskrider behjärtat intendenten Nils Alenius, som svarar för Uplandsstuseets depositioner i Disagården. Till det fru Carlsson själv kommit underfund med hör dock några krinolinshållingar; nu lätt monstruösa erinringar om ett 1850-talsmod, som på sitt sätt var lika krävande som bikini hundra år senare — men som i samma mån skert inte blev någon vardagsdräkt på upländska landsbygden. På Disagården har den krinolina flården hänvisats till pigkammaren.

En vandring i mangårdsbyggnaden, i så rejåla rum är det skål att tala om vandra, ger med en oundgänglig tillsats av lätt malpulverdoft en djupkänning av vad vi förlorat: den rustika ändamålsenlighetens skönhet och måtta.